

POLITIKEN

Tryksted: Aarg. Nr. 220.

Kjøbenhavn. Søndagen den 8. August 1909.

Tolv Sider. — Fem Øre.

Andreas Vinding: Breve fra Havet. Fra Fanø Bad til Sønderho

En cykeltur på Fanø i 1909. Bragt i Politiken 8. august 1909 under pseudonymet Per Pryd. Det sidste interview med maleren Julius Exner.

Andreas Vinding, der var journalist ved Politiken, besøgte Exner lige før dennes afrejse fra Sønderho i 1909. Det var sidste gang Exner besøgte Fanø. Politiken bragte søndag den 8. august 1909 Vindings sommerbillede med interview med maleren og indtryk fra Sønderho.

Per Hofman Hansen

8. August

Breve fra Havet

Fra Fanø Bad til Sønderho. — Europas bedste Cyklebane. — Hos Professor Exner paa Kroen. — Interview med Malerne. — I den gamle Ungpiges Hjem. — Exners Model. — Hans sidste Sommer paa Fanø.

(Fra vor udsendte Vesterhavskorrespondent.)

Breve fra Havet

Fra Fanø Bad til Sønderho. — Europas bedste Cyklebane. — Hos Professor Exner paa Kroen. — Interview med Malerne. — I den gamle Ungpiges Hjem. — Exners Model. — Hans sidste Sommer paa Fanø.

(Fra vor udsendte Vesterhavskorrespondent.)

Sønderho, i August.

Idag rejste gamle Professor Exner¹. Jeg besøgte ham paa Kroen i Sønderho faa timer, før han brød op. Han mente selv, at dette blev hans sidste Sommer paa Fanø, og han tog Afsked med de gamle Stuer og sine Venner, som om han ikke mere ventede at se dem ad Aare. Exner har opgivet Fanø. Han er 83 Aar nu, og i de

32 Somre, han har levet i Sønderho, er meget saa sørgeligt forandret. Næsten intet er tilbage af det gamle, siger Exner.

Paa Cykle i Havstokken

Men for en Fremmed lønner Udflugten sig fra Fanø Bad over Øen til den gamle By mod Syd. Man kan cykle i Havstokken. Det er halvanden Mil fra Badet langs Øens Vestkyst, en Cykeltur, der ikke findes Mage til i Evropa. Fast som Asfalt, ti Gange saa bred som Østergade ligger Stranden² her under Ebbe, Cyklen efterlader sig end ikke noget Spor i Sandet, man føres af Vinden, ganske ene i den øde Havstok, og der høres ingen andre Lyde end Havets Brummen langt ude over den yderste Revle, Strandfuglenes Skrig og ens eget lille Frihjul, som summer.

Hos Professor Exner

I Sønderho standser vi udenfor en gammel Gaard, helt tilgroet med frodig Vedbend, som næsten dækker Vinduerne med de hvide Karme. Paa et lille rødmalet Skilt i Vedbenden læser man »Kroen«. En ung Kone i Fannikedragt fører os gennem nogle lavloftede Stuer ud i et stort Køkken med en vældig Grukedel og en smal Hønsstige, som fører op til Loftet.

- Deroppe bor Professor Exner, siger hun.

Vi entrer den smalle Trappe og finder Professor Exner og hans Frue bøjede over nogle

¹ Julius Exner (1825-1910) besøgte Sønderho 5-6 uger hver sommer i årene 1875 til 1909, hvor han sammen med kone og børn boede oppe på kvisten på Sønderho Kro. (Niels Frederiksen: Sønderho. En skipperby i Vadehavet. 2. udgave. 2013, side 145-146).

² Ti gange saa bred som Østergade. Sættes gadens bredde til 10 meter, vil stranden være omkring 100 m bred.

Kofferter.

- De træffer os, siger Professor Exner, just som vi er i Færd med at rejse. I disse Kasser ligger mine sidste Malerier fra Fanø, et Billede af den gamle Kro, hvor jeg nu har tilbragt 32 lykkelige Somre, og et Billede af den gamle Pige³, der nu er den sidste af mine Modeller. Ja, hun er den sidste, og det bliver sikkert sidste Aar, jeg maler hende. Alt er saa forandret og ødelagt herovre nu, intet er som i gamle Dage. Man kan ikke mere faa nogen Pige, som vil staa Model, ingen af dem under 30 Aar bærer længer den gamle Dragt. Det er blevet saa moderne og saa grimt altsammen.

Jeg tror, det er Esbjerg, som har ødelagt Byen. De kan tro, her var vidunderligt, da vi første Gang kom herover. Esbjerg var endnu ikke bygget. Jeg husker kun Spangsbergs Hotel. Der hvor nu Vandtaarnet⁴ staar, var den gang høje Bakker med vid Udsigt over Bugten og til Nordby. Her i Sønderho var der Liv i al Ting. Over 1100 Mennesker boede her den Gang, nu er vi kun 800. Alt er gaaet tilbage. De gamle Gaarde forfalder, mine Venner fra den Gang er døde. Jeg havde glædet mig saadan til i Sommer at male min kæreste Model, den gamle Ungpige Marie Møller⁵, endnu en Gang. Men hun var død paa Hospitalet i Esbjerg, og kun to Dage, før vi kom til Sønderho, var hun begravet paa Kirkegaarden her.

Jeg erindrer ikke mere, fortsætter den gamle Maler, hvad det første var, jeg malede herovre fra. Men jeg mindes, at det vakte saadan stor Opsigt, da jeg begyndte, og i den første Tid var Folk ogsaa meget tilbageholdende og vilde ikke staa Model. Noget af det første var vist et Billede af nysgerrige Fanøboere, som omringer Maleren for at følge hans Arbejde. Men et andet af mine første Billeder er netop henne fra gamle Ellen Mortensens hus, den unge Pige, som sidder og strikker ved et aabentstaaende Vindue og imens ser ud over Havet. I Aar har jeg malet fra det samme Vindue en gammel Kone, der støtter sig til to Stokke. Udenfor ser man nogle Sejlere paa Havet . . .

Besøg i Sønderho

Den gamle Maler tier. I Stuen med de ældre Familieportræter høres ingen anden Lyd end Fru Exners Strikkepinde. En lille Solstraale falder gennem den tætte Vedbend og over Exners hvide Haar, der ligger saa tyndt om de smalle Tindinger. Den gamle Maler smiler:

- Ja, nu kan De selv gaa omkring og se, om De kan hitte noget. Men der er saamænd inte noget at se mere. Nej, alt er saa ødelagt . . .

Og idet han følger os ud til Hønsstigen, siger han:

- Pas paa Trappen! De er lidt besværlig for hvem, der ikke er vant til den!

Vi besøger de gamle Huse i Sønderho. De fleste er forfaldne. Mange helt forladte. Mellem de øde Klitter, hvor kun hist og her nogle Køer staar paa Græs i den grønne Eng, føler man sig undertiden saa forladt af Tiden som i Pompejis Ruiner. Esbjerg har lagt den gamle Sømandsby øde. I Havnen, hvor for blot 30 Aar siden 80 Fartøjer gik ud og hjem til og fra fjerne Kyster, er der nu kun to Skibe tilbage. De unge Mænd farer ikke mere til Søs, med søger Plads paa Kontorerne i Esbjerg. De unge piger besøger ikke som deres Mødre fremmede Havne ved Atlanterhavskysten. Ingen af dem køber mere de kostbare brogede Fannikeklæder, de gamle Sølv- og Guldsmykker gaar vel i Arv, men til nye Smykker er der ikke Raad.

Marie Møllers hjem

³ Ellen Mortensen (1842-1925) tjente som ugift kokkepige på Sønderho Kro i 27 år. Hun boede i et lille 3-fags hus, Digevej 31 kaldet "Mort Ellens Hus", med gavlen ud mod diget, havnen, børsen og Vadehavet.

⁴ Vandtårnet i Esbjerg blev opført i 1896/97.

⁵ Ungpige Marie Møller: Den 61-årige ugifte husholderske (født 1842, død 18. juni 1909). Hun var ugift og udlejede dele af huset Landevejen 7 til sommergæster. Huset blev senere overtaget af den svenske maler Carl Johan Forsberg. I dag ejes det af Billedkunstforbundet (BKF).

I den gamle Ungpigens Gaard har Øvrigheden været og sat Segl over Marie Møllers Ejendele. Af de oprindelige Møbler fra Fanøs Stortid er der kun faa tilbage. I de sidste Aar købte Marie Møller nye Møbler hos sin Niece, Kathrine Horsbøll⁶ i Bredgade. Hun lagde an paa Sommerpensionærer. Men de gamle Ure sidder der dog endnu halvt indmurede i Væggene, og Fanniken, som ledsager os, aabner Fløjdørene til Alkoven.

- Marie Møller, siger hun, vilde saa nødtigt ud af den. Hun syntes, at hun ikke kunde sove noget andet sted.

Her i den forfaldne Have omkring det døde Hus har Exner siddet og malet Sommer efter Sommer. Marie Møller var hans kæreste Model. Ogsaa den tyske Maler Wilckens⁷, der nu har bygget eget Hus ved Sønderho, kom her, og Johan Rohde⁸ har i sommer af de Efterladte faaet lov til at male et Interiør fra Gaarden.

Hos den gamle model

Vi banker paa hos en anden af Exners Modeller, Ellen Mortensen, som nu er over de 66. Ellen har lagt sig til at sove paa Gulvet, og vi vil nødig forstyrre den gamle Pige i hendes Middagssøvn. Men idet vi vil liste bort, vaagner hun og raaber efter os, at vi skal komme indenfor. Hendes Stue er endnu, som den Gang Exner malede den unge Pige ved Vinduet: Det blaa Delfterporcelæn i Panelet, det brune Skab i Væggen, Rokken med Uldhovedet, ja, om det saa er Gyldenlakken blomstrer en af dens Efterkommere i Vinduet ud til Havet!

Gamle Ellen Mortensen gaar besværligt og støtter sig gerne til to Stokke. Saaledes har Exner malet hende nu i Sommer, hans sidste Billede fra Fanø, ved det samme Vindue som for 30 Aar siden, hvor nu som den Gang de hvide Sejlere gaar over Havet . . .

Gamle Ellen bøjer sig ud over Karmen. Hun har opdaget noget nede paa Vejen, og pludselig begynder hun at vinke.

- Hvem vinker De til?

- Aa, det var blot Professoren, som rejste!

Per Pryd.

Dette dokument er en printervenlig tekstversion af hjemmesiden
Andreas Vinding: Brevet fra Havet. Fra Fanø Bad til Sønderho.

Bearbejdelse og noter ved Per Hofman Hansen, august 2017.

Publiceret september 2017 på min hjemmeside "Stykker til Fanøs kultur, natur og historie" på adressen
<http://www.aldus.dk/fanoe/vinding1909/>

Per Hofman Hansen, Silkeborg. Mail: perhofman-snabel-a-gmail.com

⁶ Snedkermester Cathrine Mathilde Horsbøl, f. 10. juni 1872 i Ribe, død 4. maj 1947.

⁷ August Wilckens (1870-1939) havde indtil 1910 bolig Nord Land 36 ved Norddiget.

⁸ Johan Rohde (1856-1935) havde fra 1908 bolig Øster Land 10.